Saarth
E-Journal of Research

ISSN NO: 2395-339X

સ્કીલ ડેવલપમેન્ટ એન્ડ પર્યાવરણ

Prof. Rajesh N. Rathod *

- **પ્રસ્તાવના :-**

સામાન્ય રીતે પર્યાવરણ એટલે પૃથ્વીની આસપાસનું ઢાંકણઅને સમતોલ . પરંતુ વર્તમાન .માટેની પહેલી શરત છે પ્રદીર્ઘ અને પ્રસન્ન માનવજીવન,પર્યાવરણ એ તંદુરસ્ત ઔધોગિકરણના યુગમાં કોઈપણ દેશમાં આર્થિક પર્યાવરણ પણ એટલુજ મહત્વનું ગણવામાં અને આ માનવીઓનું જીવનધોરણ જે .કોઈપણ રાષ્ટ્રનું સાચુ ધન એના માનવીઓ છેઆવે છે તે દેશની આર્થિક સ્થિતિ દર્શાવે છેગારી માનવીના ઊંચા જીવન ધોરણનો આધાર તેની રોજ . પરંતુ વર્તમાન સમયમાં .અને રોજગારીનો આધાર તેના શિક્ષણ પર હોય છે.ઉપર રહે છે અને એનું મુખ્ય .ભારતીય અર્થતંત્રનો કોઈ સળગતો પ્રશ્ન હોય તો તે શિક્ષિત બેરોજગારીનો છે કારણ આપનું શૈક્ષણિક પસ્યાવરણ વર્તમાન માંગ પ્રમાણેનું નથી એટલે કે આપણી પાસે માનવસંપત્તિનો ભંડાર છેપરિણામે એક બાજુ .પરંતુ કૌશલ્યવાન માનવસંપત્તિની અછત છે. ઉદ્યોગોનું પ્રમાણ વધ્યું હોવા છતાં તેમાં જરૂરી કુશળ કારીગરોની અછતને કારણે દિનપ્રતિદિન જેનો.બેરોજગારીની સમસ્યા ગહન બનતી જાય છે એક અને એકમાત્ર ઉપાય વર્તમાન શિક્ષણ વ્યવસ્થામાં પરિવર્તન કરવું એ છે

- **ભારતમાં શિક્ષિત બેરોજગારીની સમસ્યા:-**

આપણી એક સામાન્ય અને વ્યાપક માન્યતા છે કેશિક્ષણથી વ્યક્તિની , શિક્ષણ માટેના આપણે ત્યાં સર્વમાન્ય સુત્રો પણ કઈક .રોજગારક્ષમતામાં વધારો થાય છે .એવાજ છે

સા વિદ્યા યા વિમુક્તયે

કેળવણીથી વ્યક્તિનો સર્વાંગી વિકાસ થાય છે વગેરેઆ બધા સુત્રોમાંથી પણ..... સાર તો એ જ નીકળે છે કેદેશમાં શિક્ષણનો વ્યાપ વધવાની સાથે રોજગારીના પ્રમાણમાં પણ , પરંતુ આપણા દેશનો અનુભવ આ સર્વસ્વીકૃત સત્યથી સાવ વેગળો જ .વધારો થતો રહે છે -૨૦૧૦તાજેતરમાં જ લેબર બ્યુરો દ્વારા .છે૧૧ માં પ્રસિદ્ધ કરાયેલા આંકડા શિક્ષણ અને રોજગારી વચ્ચેના અનુબંધ ઉપર નવોજ પ્રકાશ પાડે છે૨૦૧૦આ અહેવાલ મુજબ .૧૧માં દેશમાં શિક્ષિત બેરોજગારીનું સરેરાશ પ્રમાણ૩ .ટકા જેટલું હતું૮.પરંતુ તેનું નિકટદર્શન કરતા

Saarth
E-Journal of Research
ISSN NO: 2395-339X

એવું પ્રકાશમાં આવ્યું છે કેતેમ બેરોજગારીનું તેમ ,શિક્ષણનું સ્તર જેમ જેમ ઊંચું ગયું છે, પ્રમાણ પણ ઊંચું જતું જોવામળ્યું છે.૧અભણવર્ગનું બેરોજગારીનું પ્રમાણ માત્ર .૨ ટકાનું છે, .૯જયારે સ્નાતક અને અનુસ્નાતકવર્ગનું આ પ્રમાણ અનુક્રમે૪ ટકા અને ૧૦ .ટકાનું છે૦. શાળાકીય શિક્ષણના સ્તરે પણ પ્રાથમિક શિક્ષણ લીધેલા લોકોનું બેરોજગારીનું પ્રમાણ માત્ર ૧.ટકા છે ૭.જયારે માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ પ્રાપ્ત લોકોમાં આ પ્રમાણ ૫ ૪. .ટકાનું છે૩.૭અને જેમ જેમ શિક્ષણનું સ્તર ઊંચું ગયું છેતેમ તેમ બેરોજગારીનું સ્તર પણ , બંધ જોવા મળી શિક્ષણ અને રોજગારી વચ્ચે સમાન સંબંધને બદલે વ્યસ્ત સંઉંચું જતું ગયું છે અમેરિકા અને ઈંગ્લેન્ .રહ્યો છેડમાં અત્યારે મંદીના સમયગાળામાં સ્નાતકવર્ગમાં બેરોજગારીનું પ્રમાણ સૌથી ઉંચું પ્રવર્તે છે.પપરંતુ ત્યાં પણ આ પ્રમાણ ભારત કરતા તો ઘણું નીચું ,૩ ટકાનું છે-૨૦૦૯નેશનલ સેમ્પલ સર્વેના .૨૦૧૦ ના રાઉન્ડમાં પણ શિક્ષિત બેરોજગારી અંગે સમાન તારણ જોવા મળે છે આ અહેવાલ પણ.જણાવે છે કેદેશમાં શિક્ષણનું સ્તર જેમ ઉંચે જાય , શ્રમસંસ્થાન ના આ અહેવાલનું .તેમ શિક્ષિત બેરોજગારીનું પ્રમાણ પણ ઉંચે ગયું છેછે શહેરી વિસ્તાર કરતા ગ્રામીણ વિસ્તારમાં શિક્ષણના,બારીકાઇથી વિશ્લેષણ કરતા જણાય છે કે આ અ .તમામ સ્તરે બેરોજગારીનું પ્રમાણ ઊંચું છેહેવાલ એમ પણ જણાવે છે કેસ્નાતક કક્ષાએ , શિક્ષણ અને .ટકા જેટલું છે૨૫પુરુષો કરતા સ્ત્રીઓનું બેરોજગારીનું પ્રમાણ ઘણું ઊંચું એટલે કે રોજગારી વચ્ચેના આ વ્યસ્ત સંબંધના કારણમાં પ્રથમ દ્રષ્ટિએ તો એવું અનુમાન કરવા માટે પણે પ્રેરાઈએ કે આપણી વર્તમાન શિક્ષણ પ્રણાલીનઆી મૂળભૂત ક્ષતિને કારણે આમ બન્યું છેપરંતુ આયોજન પંચના વ્યવહારું માનવશક્તિ સંશોધન કેન્દ્રના ડીરેક્ટર જનરલનું આ, આ વર્ગને એક .દેશનો અત્યારનો અભણવર્ગ સૌથી ગરીબ છે ,બાબતમાં એવું અવલોકન છે કે તેથી તેઓ જ્યાં અને જેવું કામ મ.પરવડે એમ નથી દિવસ પણ કમાણી વગર રેહવાનુંળે તેવું સ્વીકારી લેવા તૈયાર હોય છેઅસંગઠિત ક્ષેત્રોમાં ઓછા વેતનથી કામ કરવા માટે તેઓ તૈયાર . ઓક્ટોબર ,૨થી અમલમાં આવેલી કેન્દ્ર સરકારની નરેગા યોજના કે જેનું નામ ૨૦૦૪ .હોય છે થી મનરેગા ૨૦૦૯ MahatmaGandhi National Rural Employment Guarantee Act. (MNREGA) કરવામાં આવ્યું છેજયારે .તેમાં પણ આ અભણવર્ગ જ રોજગારી મેળવતો હોય છે, તેમ તેમ તેની રોજગારી માટેની ,શિક્ષિતવર્ગ તેનું શિક્ષણનું સ્તર જેમ જેમ ઉંચે જતું જાય છે તક વર્ગના લોકો સ્નાતક કે અનુસ્ના .પસંદગી અને આગ્રહો વધુને વધુ ચુસ્ત બનતા જાય છે પોતાન ,પોતાની પસંદગીની નોકરી પસંદગીના સ્થળે અને પોતાની પસંદગીની શરતોએ

Saarth
E-Journal of Research

ISSN NO: 2395-339X

નોકરી ન મળે ત્યાં સુધી બેકાર રેહવાનું વધુ પસંદ કરે છેપરંતુ પસંદગીમાં બાંધછોડ કરવા , ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ પ્રાપ્ત વર્ગની માફક આ -અભણ કે માધ્યમિક .તૈયાર હોતા નથી ણ પ્રાપ્ત વર્ગ શ્રમપ્રધાનકામગીરી સ્વીકારવાઉચ્ચ શિક્ષ ક્યારેય તૈયાર થતો નથીઆપણા . હવે .દેશમાં શિક્ષિત બેરોજગારીના ઊંચા પ્રમાણ માટે શિક્ષિતવર્ગ પોતેજ જવાબદાર હોય છે તો એનો ઉપાય છે કૌશલ્ય ?પ્રશ્ન એ થાય કે આવા શૈક્ષણિક પર્યાવરણ ને બદલવા શું કરવું .વિકાસ

- **કૌશલ્ય વિકાસ:-**

ઈંગ્લે,જર્મની ,અમેરિકા ,વિશ્વમાં જાપાનન્ડચીન વગેરે દેશો જો ઉદ્યોગોનું કેન્દ્ર , જરૂર .ભારત પાસે પણ ચીન ની જેમ પુષ્કળ માનવ સંસાધન છે?બની શકે તો ભારત કેમ નહિ અને એના માટે .છે માત્ર તેને દુનિયાની વર્તમાન અને ભાવી માંગ મુજબ તૈયાર કરવાની આવનારા સમયમાં વિકસિત દેશો .વિકાસ વિના બીજો કોઈ ઉપાય નથી કૌશલ્યમાં પાંચ કરોડ થી વધુ નોકરીઓ માટે યુવાધનની જરૂર પડશે અને બીજીબાજુ ભારતમાં પાંચ કરોડ થી વધુ યુવાનો નોકરી શોધતા હશેપરંતુ અહી એ વાત પણ સત્ય છે કે પશ્ચિમી દેશોને બિનતાલીમી . તેઓને તો ખાસ હુન્નર કે કૌશલ્યવાન યુવા શ્રમિકોની.ભારતીય યુવા મજૂરોની જરૂર નહિ પડે જરૂર પડશે .હવામાન અને ટેકનોલોજીને અનુરૂપ જ્ઞાન ધરાવતા હોયસંસ્કૃતિ ,જે ત્યાની ભાષા. કરોડ ભારતીય ૪૦આ બધી બાબતોનું પૂર્વ અનુમાન કરીને જ વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીએ ભારતની આ એક મહત્વકાંક્ષી .છે કૌશલ્ય સંબંધી વિકાસ પર ભાર મુક્યોયુવાધનની હુન્નર જેની સફળતા આવનાર .યોજના છો સમયમાં દેશની કાયાપલટ કરી દેશેઆ હેતુને પરિપૂર્ણ રાષ્ટ્રીય કૌશલ વિકાસ માં૨૦૦૯સરકારે ૨-.એ.પી,કરવા માટેજ ભારતની યુ)કોર્પોરએન.ની સ્થપના કરી છે(.સી.ડી,એસ.

કરજ યોજના અને કૌશલ્ય,નવી ભાજપ સરકારે પણ કૌશલ્ય વિકાસ યોજના કૌશલ વિકાસ તથા ઉદ્યમ સાહસિકતા અંગે રાષ્ટ્રીય નીતિની જાહેરાત કરી છેઅને એવો નિર્દેશ . અને .આપ્યો છે કે ભારતનો આર્થિક વિકાસ કરવો હોય તો દેશમાં કૌશલ્ય વિકાસ જ જરૂરી છે જેમાં દેશની તમામ.ડેવલપમેન્ટ પર વધુ ભાર આપવામાં આવશેઅગામી દાયકામાં સ્કીલ બિનટેકનીકલ શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં ટેકનીકલ અને વોકેશનલલટેકનીક કોર્સ ચલાવવામાં આવશેઆ ઉપરાંત આવા કૌશલ્યવાન યુવાનોને ઉદ્યોગ સ્થાપવા કે સ્વતંત્ર વ્યવસાય શરું .

Saarth
E-Journal of Research
ISSN NO: 2395-339X

કરવા માટે સ્ટાર્ટ અપ અને સ્ટેન્ડ અપ જેવી વિવિધ યોજનાઓ અંતર્ગત આર્થિક મદદ પણ પૂ રી કરોડથી ૧૧સેક્ટરોમાં ૨૪સુધી અર્થતંત્રના ૨૦૨૨,કે એક અંદાજ એવો છે .પાડવામાં આવશે વધુ માનવબળની જરૂર પડશેબ્યુટીપાર્લર જેવા ,આરોગ્ય,વાહનવ્યવહાર,રીયલ એસ્ટેટ,રીટેલ. પણ એક કડવું સત્ય એ પણ છે કે કૃષિમાંથી.અને ક્ષેત્રોમાં રોજગારીની વિપુલ તકો ઊભી થશે .૨લગભગ ૫ કરોડ લોકો ગામડા છોડીને રોજગાર મેળવવા બિનખેતી તરફ વળશેઆ તમામ . ને સમયસર કુશળ બનાવી શકાશેતોજ આ સામાજિક અસમાનતા દુર કરી શકાશેઆ દ્રષ્ટિએ . .પણ કૌશલ્ય વિકાસના કાર્યક્રમો અને યોજનાઓનું મહત્વ ખુ બ જ વધી જાય છે

ભારતે ઔધોગિકક્ષેત્રે ઝડપી વિકાસ કરવો હોય તો ઉદ્યોગોનો પાયો કહી શકાય .૩આજે ભારતમાં માત્ર .ફોજ સૌપ્રથમ તૈયાર કરવી પડશે એવા કુશળ કારીગરો નીપ ટકા જ કુશળ કારીગરો છે ૭૪જર્મનીમાં ,ટકા ૪૬જયારે ચીનમાં .એટલે કે તેઓએ તાલીમ લીધી છે. વૈશ્વિક પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખી આપણે.ટકા શ્રમિકો તાલીમ પામેલા છે ૯૬કોરિયામાં ,ટકા હવે .કુશળ બનાવવાનો લક્ષ્યાંક રાખ્યો છે કરોડ લોકોને તાલીમ આપી ૪૦સુધીમાં ૨૦૨૨પણ બચેલા સાત વર્ષમાં ૪૦ કરોડ લોકોને કુશળ બનાવવું અશક્ય નહિ તો કઠિન તો છે જ્કારણ . અને .જે પોતાનું નામ પણ લખી શકતા નથી.ટકા લોકો એવા છે ૨૦કે ભારતમાં આજે પણ પાસે વર્તમાન જો તમારી,આવનારા સમયમાં તમારી ડીગ્રી કે પ્રમાણપત્ર અગત્યના નહિ હોય માંગ મુજબનું કૌશલ્ય ન હોય તો આર્થિક વિકાસની સાથે તમે કદમ મિલાવી શકશો નહિઆજે . પણ કોઈ હુન્નર કે .જેમની પાસે ડીગ્રી છે.મોટી સંખ્યામાં શિક્ષિત બેરોજગારો જોવા મળે છે ભારતની મેક ઇન ઇન્ડિયા અને સ્કીલ .કૌશલ્ય ન હોવાથી મુખ્ય ધારામાં જોડાય શકતા નથી યા નું સપનું ત્યારેજ સફળ થશે જયારે ભારતમાં કૌશલ્ય વિકાસ થશેઆજે દરેક વ્યક્તિને . કોઈએ કડિયો .કારણ કે તેમાં કમાણી અને માન બંને છે.એન્જિનિયર અને ડોક્ટર જ બનવું છે સમાજે .કારણ કે સમાજમાં તેનું મહત્વ નહીવત જેવું છેસુથાર કે પ્લમ્બર નથી બનવું ,દરજી, સરકારે પણ આવા કુશળ કારીગરો .વાની દ્રષ્ટિ બદલવી પડશેઆવા લોકોને જોને યોગ્ય સામાજિક દરજ્જોસન્માન મળે તે માટે યોગ્ય -સપન્નતા અને માન,આર્થિક સુરક્ષા અને સલામતી તોજ આપણે કૌશલ્યવાન ભારત અને વિકસિત ભારતની રચના કરી .પ્રયાસ કરવો પડશે .શકીશું

Saarth
E-Journal of Research

ISSN NO: 2395-339X

- **ઉપસંહાર:-**

શિક્ષણ એ સામાજિક અને અર્થતંત્રના સર્વાંગી પરિવર્તન માટેનું એકમાત્ર મહત્વનુંસાધન છે .પરંતુ આ શિક્ષણ દ્વારા વ્યક્તિમાં કૌશલ્યનો વિકાસ થતો હોવો જરૂરી છે . માં ભારતની ૨૦૨૦અને એક અંદાજ પ્રમાણે .ભારત પાસે વિશાલ પ્રમાણમાં યુવાધન છે વર્ષની ૪૬યુરોપની ,વર્ષની ૪૦તેની સામે અમેરિકાની .શેવર્ષની થ ૨૯વસ્તીની સરેરાશ ઉંમર વર્ષમાં વિશ્વમાં ઔધોગિક કામદારોની સંખ્યામાં ૨૦આગામી .વર્ષની થશે ૪૭અને જાપાનની આવી સ્થિતિ ભારત માટે પડકાર .ટકાનો વધારો થશે ૩૨જયારે ભારતમાં .ટકાનો ઘટાડો થશે ૪ મ રાષ્ટ્રીય કૌશલ્ય વિકાસ ૨૦૦૯આ બાબતને પારખી ગયેલા ભારતે .અને તક બંને છે કોર્પોરેશન અને નવરચિત ભાજપ સરકારે પ્રધાનમંત્રી કૌશલ્ય વિકાસ યોજનાની શરૂઆત કરી દીધી છેજે ભારતના શૈક્ષણિક પર્યાવરણને કૌશલ્ય સાથે જોડી એક નવા ભારતનું નિર્માણ . કરવામાં મહત્વની ભૂમિકા ભજવશે

- **સંદર્ભસુચિ-**

(1) NSDC Riport,2009
(2) Amjad R (1987); Human Resources Planning : The Asian Experience.
(3) Dholakiya j. (1970), Some aspects of unemployment among the educated in gujarat.
(4) kothari v, n.(1972) ; Some issues in employment policy.
(5) www.nsdcindia.org.
(6) Employment exchange statistic india,2011
(7) NSS, 2009-10